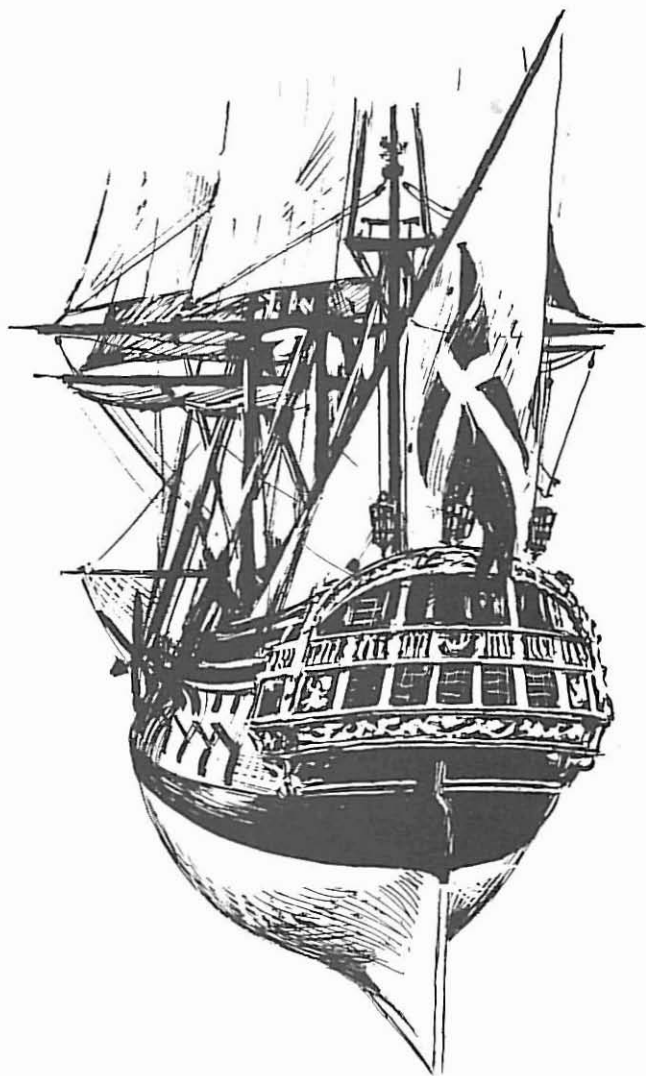

Marinehistorisk Tidsskrift

1970

3. ÅRGANG

Nr. 3

MODEINDKALDELSE INDE I TIDSSKRIFTET SIDE 2

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
august 1970 3.årgang nr.3
udgives af
Marinehistorisk Selskab,
Selskabet Fregatten Jyllands
Venner og Selskabet Orlogsmuseets Venner.

ekspedition:
Lektor Jørgen H. Barfod
Ved Fortunen 10 A
2800 Lyngby, tlf: 87 22 54

redaktion:
Cand.phil. Hans Chr. Bjerg
Rektorparken 12,9.tv.
2450 København SV

udsendes
4 gange om året til medlemmer af de tre udgivende selskaber

abonnement
kan tegnes gennem de udgivende selskaber eller ved henvendelse til ekspeditionen

eftertryk
af hele artikler kan kun finde sted efter aftale

forsiden
er tegnet af marinemaleren Søren Brunoe og forestiller modellen af orlogsskibet FYEN på Orlogsmuseet.

SØVÆRNETS MUSEUMSKRISE

har gennem adskillige år været akut. I den senere tid har flere lysglimt dog vist, at vi bevæger os i den rigtige retning. Orlogsmuseet afholdt som meddelt sin udstilling "Til Orlogs under Sejl og Damp" i Rødovre Centrum 12.-26. juni, der må betegnes som en glimrende succes og propaganda for Søværnet og dets historie.

Året hovedbegivenhed inden for det marine historiske felt turde være den "soværnsbestemmelse nr. 601" om Søværnets historiske samlinger, som chefen for Søværnet, viceadmiral S.Thostrup har udsendt 16.marts d.å. Bestemmelsen fastlægger retningslinier for opbevaring og benyttelse af Søværnets museumseffekter, såvel nutidige som fre tidige, samt for samarbejdet mellem Marine-stabens Historiske Sektion, Magasinet for Museumseffekter på Holmen og Orlogsmuseet, der nu betragtes som Søværnets Museum. Man må hilse denne bestemmelse velkommen. Der er med denne skabt en fast ramme for en udvikling, der i høj grad vil kunne forbedre vilkårene for den fremtidige marinehistoriske forskning i Danmark. Bestemmelsen anviser en udvikling, hvor både militære og civile historikere vil blive draget ind i arbejdet.

HANS CHRISTIAN BJERG

ORLOGSMUSEETS VENNER

Omvisning på Holmen

Søndag den 20. september arrangerer Selskabet Orlogsmuseets Venner den traditionelle Formiddagstur på Holmen.

Da antallet af deltagere er begrænset til 50, vil ved eventuel overtegning de senest tilmeldte ikke kunne påregne at deltage i turen, hvorfor snarlig tilmeldelse til Orlogsmuseet mellem kl. 13-16 (telefon Palæ 8209) må anbefales. Hvert medlem kan medtage een gæst.

Deltagerne samles kl. 9.45 ved Toldbodtrappen, hvortil tilbagekomst forventes kl. ca. 12.15.

NB: Uden forevisning af medlemskort vil man ikke kunne deltage.

NB: Det er ikke tilladt at medbringe fotografiapparater på Holmen:

Sekretæren.

ÅRSBERETNING FOR 1969

Ved selskabets 7. ordinære generalforsamling den 24. april sidste år fandt der følgende ændringer sted inden for styrelsen:

Efter eget ønske udttrådte de herrer fabrikejer, dr.scient. Bøje Benzon og kommandørkaptajn A.C.Thegler, medens orlogskaptajn H.C.Bach som repræsentant for See-lieutenant-Selskabet blev erstattet af dette selskabs nyvalgte formand kaptajnløjtnant Per Koefoed. I styrelsen indvalgtes ved samme lejlighed kommandørkaptajn Ancher Balle Christiansen.

Desværre har antallet af venner i det forløbne år vist en mindre tilbagegang. Det er imidlertid styrelsens håb dels, at udsendelsen af Marinehistorisk Tidsskrift til vore medlemmer, dels at det hvervearbejde, som i indeværende forår er påbegyndt, vil resultere i en ny stigning af medlemstallet.

Selskabets indsamlingsvirksomhed har i årets løb med et indgået beløb på 39.850 kr. opnået et tilfredsstillende resultat, og takket være dette beløb har man kunnet yde Orlogsmuseet et tilskud på ialt 45.000 kr., hvilket svarer til ca. 30% af museets samlede driftomkostninger.

Den 28. september arrangerede selskabet med museumsdirektør Munthe af Morgenstierne som cicerone en omvisning på Holmen, hvor deltagerne bl.a. fik lejlighed til at bese Philip de Langes interessante Mastekran, Københavns Havns enestående vartegn. Kaptajnløjtnant Henry Chirholm, der foranledigede dette besøg, bringes hermed en hjertelig tak. Vandringer på Holmen, der havde samlet op mod 50 medlemmer, vil blive gentaget til efteråret.

Til medlemmerne er der i årets løb udsendt tre meddelelser, men opmærksomheden henledes på, at da Marinehistorisk Tidsskrift har erklæret sig indforstået med at bringe nyt om museet og selskabets aktivitet, vil sådanne meddelelser i fremtiden blive indskrænket til det mindst mulige.

Idet der henvises til museets årsberetning og regnskab meddelt i Marinehistorisk Tidsskrift, skal der på dette sted gives udtryk for glæde dels over, at museet nu er blevet optaget på finansloven, dels over de to donationer modtaget henholdsvis gennem kaptajn Emil Lassen fra The Henry L. and Grace Doherty Charitable Foundation Inc. New York på 40.000 Dollars (ca. 300.000 kr.) og fra Det Store Nordiske Telegraf-Selskab på 50.000 kr. Disse gaver har for museet ikke alene betydet, at man har kunnet slutte året uden underskud, men også, at man har kunnet hensætte et beløb på 255.000 kr. på den såkaldte Nivaagaardfond.

Venneselskabets årsberetning skal slutte med en hjertelig lykønskning til Orlogsmuseet i anledning af samlingsens 300-årsdag den 25. juni 1970 og hertil skal knyttes alle gode ønsker for dets planer om opførelse af en tidsvarende museumsbygning i Nivaa og dets bestræbelser på at få skabt en stabil økonomisk basis for dets aktivitet inden for den maritimhistoriske forskning.

P.b.v.
Frantz Harlang

KONGELIG MAJESTÆTS MODELKAMMERS

300-ÅRS JUBILÆUM

Modelsamlingens sjældne jubilæum blev af Orlogsmuseet markeret ved en særudstilling i Rødovre Centrum og ved en festlig sammenkomst på museet.

Udstillingen i Rødovre Centrum, "Til Orlogs under Sejl og Damp", vistes i dagene 12.-26. juni og blev efter Centrets skøn set af ca. 100.000 besøgende. Med store fotostater, grafiske fremstillinger, genstande og uniformer samt let læselige tekster belystes sejlskibstidens sidste periode fra 1850 til 1900. Udstillingen var opdelt i følgende afsnit: Flåden, skibet, Nyboder, Holmens faste stok, den menige, officeren, de lange togter, navigation, hygiejne, i mindernes lys, livet ombord, (tjeneste og fritid), Kosten, justits ombord og den sidste kamp på søen. I udstillingen indgik en kortfattet beskrivelse af samlingens og museets historie og fremtidsplaner. Af større genstande udstilledes en kongechalup fra 1875, der ikke tidligere har været vist for offentligheden samt en officerskahyt fra krydserfregatten "FYEN".

Udstillingen blev bl.a. besøgt af minister K. Helveg Petersen, viceadmiral S.Thostrup, rigsantikvaren, professor P.V.Glob og kulturministeriets ledende embedsmænd med departementschef Henning Rohde i spidsen.

Den 15. juni udsendte Postvæsenet et usædvanligt smukt 30-øres frimærke forestillende orlogsskibet "ELEPHANTEN"s galionsfigur. Tegningen er udført af kunstneren Havsteen-Mikkelsen efter udsmykningens model, der findes i Orlogsmuseets samlinger.

Jubilæumsdagen, den 25. juni, højtideligholdtes ved en sammenkomst, som takket være Københavns Kommunes Kulturudvalgs store imodekommenhed kunne afholdes i kirkebygningens smukke udstillingssal, hvor komiteens formand, viceadmiral, dr.phil. A.H.Vedel bød velkommen. Formanden, chefen for Søværnet, viceadmiral Thostrup, departementschef i Ministeriet for kulturelle Anliggender, Henning Rohde og museets direktør Munthe af Morgenstierne holdt dagens taler, afvekslet med festlig barokmusik udført af FDF's meget dygtige Lyngby Brass-Band. Som en beskedent tak for sin store interesse og støtte til museet overrakte formanden en af flåden under krigen 1807-14 anvendt forkortet rytterpallask til kaptajn Emil Lassen. Efter højtideligheden samlede gratulanterne til et hyggeligt samvær i museets udstilling.

Formandsskifte i Orlogsmuseets Komité

På Kongelig Majestæts Modelkammers 300-årsdag, den 25. juni, udtrådte viceadmiral, dr.phil. A.H.Vedel efter eget ønske af museets komité. Det var på admiral Vedels initiativ, at komiteen med ham som formand blev stiftet i 1957, og det skyldes først og fremmest hans brændende kærlighed til flådens historiske minder, hans tro på et orlogsmuseums fremtid og hans personlige indsats, at museet i dag har nået de resultater, der er nået.

Orlogsmuseet og dets komité ønsker admiralen en lang række lykkelige år og bringer ham en hjertelig tak for den glæde og inspiration, det gennem disse år har været at måtte nyde godt af hans store livserfaring og af hans lige så store elskværdighed.

Komiteen har konstitueret sig med kommandør E. Wolfhagen som formand. De bedste ønsker om en række gode arbejdsår til gavn for museet og til personlig glæde bringes Orlogsmuseets nye formand.

ORLOGSMUSEETS VENNERS REGNSKAB
FOR 1969

Driftsregnskab for tiden 1. januar - 31. december 1969

Indtægter:

Kontingenter.....	20.203,50
Gaver ifølge specifikation.....	34.250,-
Renteindtægt.....	1.331,19
	<u>55.784,69</u>

Udgifter:

Tilskud til Orlogsmuseet.....	45.000,-
Kontorartikler og porto.....	2.710,34
Diverse udgifter.....	1.079,89
Gager.....	1.800,-
Driftsoverskud overført til status.....	5.194,46
	<u>55.784,69</u>

Status pr. 1. januar 1970

Aktiver:

Indestående:

Håndværkerbanken.....	11.089,31
Giro.....	2.469,79
R. Henriques jr.	13.559,10
	10.917,82
	<u>24.476,92</u>

Passiver:

Hensat til køb af model.....	1.000,-
Selskabets formue:	
Saldo pr. 1/1 1969.....	18282,46
Overskud iflg. driftsregn. <u>5194,46</u>	23.476,92
	<u>24.476,92</u>

København i Februar 1970.

Revideret
CENTRALANSTALTEN FOR REVISION

Ole Koefoed
stat.aut.revisor

Lis Borring

Specifikation til regnskab for 1969

Bidrag (gaver):

Antikvar Carl Julius Petersens Hjælpefond	3.000
Assurance-Compagniet Baltica A/S	500
Sophus Berendsen A/S	100
Bikuben	5.000
Danske Sukkerfabriker A/S	500
Den Berlingske Fond	2.100
Frederiksborg Bank A/S	100
E. & O. Hedes Fond	300
Holm & Wonsild A/S	500
I. C. Hempels Legatfond	1.000
Kaptajn J. Chr. Jensen og Hustrus Fond	1.000
Knud Højgaards Fond	1.000
Københavns Kreditforening	1.000
A/S Lemvig Bank	100
Marineforeningen	150
Kommandørkaptajn N. T. Michaelsen	50
Rederiet A. P. Møller	5.000
Nakskov Skibsværft A/S	500
A/S Kaj Neckelmann	50
Nordiske Kabel- og Traadfabriker A/S	500
A/S Nordsjællands Bank	100
A/S Dampskibsselskabet Orient	1.000
Otto Mønstedts Fond	10.000
Sparekassen Sjælland	1.000
Tilsynsrådet, Låne- og Sparekassen for Embeds- og Bestillingsmænd	300
A/S Det Østasiatiske Kompagni	5.000
	<u>39.850</u>
+ Overført til Orlogsmuseet:	
Bikuben	5.000
Det Berlingske Fond..	600
	<u>5.600</u>
	<u>34.250</u>
	=====

SELSKABET "FREGATTEN JYLLANDS VENNER"

Det meddeles fra Ebeltoft, at besøget på fregatten i den forløbne sommer har været godt. Bestyrelsen arbejder i øjeblikket på forskellige projekter, der skal sikre en solid overdækning af fregatten. I næste nummer af Marinehistorisk Tidsskrift vil der fremkomme en lidt fyldigere redegørelse om fregatten og evt. om nogle af de påtænkte forslag.

Bestyrelsen.

O R D E T F R I T

Diskussionen om forudsætningerne
for den 9. april
1940

I MHT 2/1970 afsluttedes debatten om forudsætningerne for begivenhederne den 9. april 1940. Ved en fejltagelse, som redaktionen stærkt beklager, var der imidlertid gledet et afsnit ud i kommandør Westrups indlæg (i ovennævnte nummer af MHT), hvorfor vi bringer dette nedenstående, der bør læses umiddelbart efter 4. afsnit på p.45 (det, der ender med "berigtigelsen").

Angående diskussionen, der nu er afsluttet henvises der til tidligere numre af tidsskriftet.

"Nu er denne bog imidlertid efter hans egne slutbemærkninger også et indlæg mod daværende forsvarsminister Rasmus Hansen, som blandt andet ikke havde fulgt Søværnskommandoens indstilling, men udnævnt en anden til kontreadmiral end Kjolsen.

Det vil derfor være betænkeligt at tillægge dette skrift - særligt for så vidt angår Kjolsens egen indsats - større værdi som kildeskrift end hans mere samtidige beretninger, der ikke har dette modsætningsforhold som baggrund. Et enkelt eksempel først for at vise, hvorledes bogen ligefrem ændrer faktiske handlingsforløb, således, at Kjolsens indsats forstørres. Side 98 beretter Kjolsen om, hvorledes han i Aberdeen med ISLANDS FALK hørte Hitler rase mod Tjekoslovakiet i radioen i sep. 1938, hvorfor han måtte vente et krigsudbrud, "jeg gav øjeblikkelig ordre til afgang og det lykkedes mig at komme ud af dokkerne klokken 2 om natten og var lige nået ud i frit farvand, da jeg pr. radio fik Marineministeriets chiffterelegram om snarest at afgå til Danmark". Men i ISLANDS FALKs månedsrapport for sep. 1938 står flg.: "Marineministeriets kodetelegram med ordre til at afgå til Danmark blev modtaget i Aberdeen mandag den 12. sep. kl. 21.53 og ved første doktid kl. 02.00 forlod inspektionsskibet Aberdeen dok."

Opmærksomheden skal henledes på, at lederen af Marinens Bibliotek, kommandørkaptajn J. Teisen har skrevet en mindre oversigt over den vigtigste danske marinehistoriske litteratur i en lille bog med titlen MILITÆRHISTORIE, der er redigeret af den tidligere leder af Hærstabens historiske Sektion, oberstløjtnant Helge Klint og udsendt i serien af Dansk Historisk Fællesforenings Håndbøger. Selv om det skal understreges, at oversigten er meget kort og derfor på flere punkter ufyldestgørende for marinehistorisk interesserede, må den hilsen velkommen som en af de første inden for dette område. Marinehistorisk Selskab arbejder fortsat på en større Dansk Marinehistorisk Bibliografi, der forventes udsendt i 1971.

DISKUSSION OM SLAGET PÅ RHEDEN

Mange af søslagene i vores historie er stadig om-diskuterede af marinehistorikerne. Der tænkes her f.eks. på polemikken mellem Holck, Bergersen og Briand de Créve-coeur om slaget i Køge Bugt 1710 og mellem Holck, Jørgen H. Barfod og Bergersen om slaget i Køge Bugt 1677. De her nævnte polemikker er kendetegnede af uoverensstemmelser ved-rørende taktiske forhold under slagene, hvorimod den uenig-hed, der har hersket omkring slaget på Rheden 1801 synes at gå i en lidt anden retning.

Slaget på Rheden 2. april 1801, i hvilket den dansk-norske flåde uden for københavnernes vinduer kæmpede med den britiske og dennes berømte admiral Nelson, er vel nok det slag i den dansk-norske søkrigshistorie, hvorom der synes at herske den største uenighed blandt historikerne. Eller sagt på en anden måde, så er slaget blevet bedømt meget for-skelligt. De fleste af slagets momenter har været genstand for diskussion gennem årene, men mærkeligt nok har spørgs-målet om, hvem sejrens palmer tilfaldt hin mindeværdige dag aldrig været genstand for en egentlig polemisk diskussion. De sidste par måneder har imidlertid set en sådan i Berling-ske Tidendes spalter.

Den 27. juli skrev fhv. kontreadmiral F.H. Kjelsen en kronik i Berlingske Tidende om "Nelson i Krig og Kærlig-hed". I denne hedder det bl.a., at "Nelsons næste militære triumf indtraf 2. april 1801 ved slaget på Rheden, hvor han sejrede takket være sin dristige selvstændighed...". Disse bemærkninger gav landsretssagfører Knud Bentzen anledning til at fremkomme med følgende indlæg 4.8, der gengives her in extenso.

VI VANDT SLAGET PÅ RHEDEN.

"Det er forbavsende, at den danske marine, senest repræsen-teret af kontreadmiral Kjelsen i en kronik den 27. juli 1970 "stadig lever i den forestilling, at slaget på Rheden den "2/4 1801 var en engelsk sejr. - Det ganske modsatte er til-fældet.

"Nelsons slagplan var at sætte Københavns søforsvar ud af "spillet for derved at skaffe adgang til at bombardere Kø-benhavn fra søsiden med det formål at tvinge Danmark ud af

"det "nordiske" neutralitetsforbund.

"Dette skulle gøres ved at nedkæmpe vore to blokskibslinjer,

"den i Kongedybet fra Trekroner og sydpå, og den mindre,

"som spærrede Kroneløbet mellem Trekroner og Langelinie.

"Medens dette blev gjort, skulle en særlig engelsk eskadre,

"kommandør Rioues, nedkæmpe og storme Trekroner.

"Når dette var gjort, skulle en anden særlig eskadre af

"bombardérskibe tage plads i Kongedybet så nær land som

"muligt. - bombardérskibene var fladbundede - og derpå

"bombardere København for at fremtvinge en overgivelse.

"Planen knustes mod den hårde kraft og overlegne dygtighed,

"hvormed Olfert Fischer ledede forsvaret.

"Da Nelsons 12 linieskibe nærmere sig, satte Fischer klok-

"ken halv elleve signalet: "Åben ilden, så snart fjenden

"kan nås".

"Den stærke og velrettede ild, der modte Nelsons linieskibe,

"ødelagde hans plan om at styre hurtigt ind på livet af blok

"skibslinien og nedkæmpe den på "mindre end en time", som

"han havde lovet sin chef, admiral Parker.

"De engelske skibe veg ud for ilden, tre linieskibe så langt

"at de strandede på Middelgrunden, og de øvrige ni blev

"tvunget til at føre kampen fra midten af farvandet mellem

"Middelgrunden og den danske linie i stedet for på klos

"hold, som Nelson havde beordret, og derfor med nedsat virk-

"ning.

"Den danske linie mellem Trekroner og Langelinie blev slet

"ikke angrebet. Nelson fik nok at gøre med blokskibene syd

"for Trekroner.

"Angrebet på Trekroner måtte opgives. Rioues eskadre - et an-

"tal fregatter - blev simpelt hen fordrevet fra farvandet

"af forsvarets ild, og muligheden for at placere bombarde-

"mentseskadren som planlagt var dermed tilintetgjort og an-

"grebet strandet.

"Dermed var sejren i danske hænder. Man har sejret, når

"kampens formål er opnået, og det danske formål var kun at

"afslå Nelsons angreb.

"Da Nelson afsendte sit berømte brev til "Englændernes

"brodre, de danske", vidste han, at bombardementet af Ko-

"benhavn nu var uudforligt. Ellers var det brev selvfølge-
 "lig ikke blevet skrevet, men aktionen ført til bunds. Me-
 "ningen med hele angrebet var kun at få åbnet adgang til
 "bombardement. Kunne dette ikke gores, var Nelson lige vidt.
 "Hans angreb var slet og ret strandet.

"Det var derfor fornuftigt og aldeles rigtigt, at kronprins
 "Frederik herefter gik ind på en våbenstilstand, hvorved
 "Nelsons trussel om at brænde nogle danske blokskibe med
 "de resterende besætninger var ganske ligegyldig, som det
 "bluff, den var.

"Der var simpelt hen intet formål med at slås videre, efter
 "at den engelske angrebsplan var knust på den hårde mod-
 "stand og Nelson hermed tvunget til at forlade valpladsen.
 "Den endelige våbenstilstand blev først aftalt den 9. april
 "1801.

"Dagen før - den 8. april - havde den danske regering fået
 "underretning om den russiske kejser Paul I's død. Han blev
 "myrdet af sit eget hof.

"Opgaven var herefter at få en endelig våbenstilstand med
 "englænderne, for de fik underretning om kejserens død og
 "derved blev i stand til at stille strammede betingelser
 "over for Danmark, fordi det var kejseren, der havde holdt
 "neutralitetsforbundet sammen, og det var ude af verden
 "ved hans død.

"Også denne opgave blev løst til punkt og prikke. Aftalen
 "den 9. april satte os i stand til at komme ud af forbundet
 "uden omkostninger, hvorefter de intetanende englændere
 "sejlede ind i Østersøen for at tvinge Sverige og Rusland
 "til at opløse, hvad der allerede var opløst.

"Først da englænderne nåede på højden af Karlskrona, fik
 "de underretning om kejserens død og forbundets oplosning,
 "hvorpå de straks sejlede hjem igen.

"Nelson sejrede ikke ved København. Han blev først slået,
 "da hans angreb blev odelagt af en hård og beslutsom mod-
 "stander.

"Derefter blev han holdt hen med snak. Den blanding af
 "tomme trusler og kluntet smiger, han forsøgte sig med i
 "dagene efter slaget den 2. april indtil aftalen den 9. april
 "efterlader ved gennemgang et ublandet komisk indtryk.

"Det turde være på tiden, at den danske marine nu endelig
"søger at forstå, hvad der skete i dagene fra 2. til 9.
"april 1801.

"Der er ingen grund til at renoncere på stillingen som den
"eneste marine, der tilføjede Englands største søhelt et
"blodigt nederlag.

Endvidere fremkom der 10.8 også et indlæg - mærket
E.F. - som ligeledes gengives her.

NELSON SEJREDE IKKE MILITÆRT.

"Den udmærkede lille artikel af landsretssagfører Knud
"Bentzen her i BM tirsdag den 4. ds. fortjener at understre-
"ges med en lille kommentar.

"I 150 året for slaget på Rheden stod der i Berlingske Af-
"tenavis den 31. marts 1951 en kronik om det. Den huskes
"endnu. Den er skrevet af den kendte engelske oversætter af
"dansk litteratur Rich. P. Keigwin, som også er en fin ken-
"der af engelsk søkrigshistorie- han er selv gammel søoffi-
"cer og havde under første verdenskrig nu og da den opgave
"at sætte Winston Churchill over Kanalen. Og specielt er
"han en kender af admiral Nelson. Og en beundrer af ham -
"selvfølgelig. Men det medfører netop, at han har et skarpt
"blik for, at Nelson-traditionerne eller -legenderne tit
"opstiller "de største urimeligheder, blot for at Nelsons
"ry og ufejlbarhed kan sikres".

"I sin kronik om 2. april 1801 sætter Keigwin fingeren på
"det punkt, som også Knud Bentzen er klar over, at englæn-
"dernes hensigt med slaget var, nemlig at give København
"et bombardement. "Mærkeligt nok er denne vigtige omstændig-
"hed blevet overset i de fleste beretninger om slaget", til-
"føjer Keigwin. I den engelske flåde var der syv særlige
"bombe-fartøjer under kommando af en specialist fra Royal
"Artillery.

"Og så slår Keigwin fast, at "Den taktiske sejr" (NB, mon
"ikke taktiske er en trykfejl for faktiske ?), "som danskerne
"vandt den 2. april, lå væsentligst i den kendsgerning, at
"de ved deres langvarige og modige kamp hindrede disse
"specialfartøjer med deres nye og farlige våben i at komme
"nær nok til at bombardere byen".

"Keigwin skildrer videre, hvorledes Peter Willemoes (af "hvem han også er en nøje kender og høj beundrer!) påtvang "Nelson to kår: Enten måtte han nedkæmpe Trekroner - og " "Det var hin tids axiom i søkrigskunst, at tre kanoner på "land kunne holde et linieskib i skak", og Trekronerhavde "66 kanoner og 1000 mands besætning! Eller han måtte "tage "sin tilflugt til et andet middel for at ende kampen på en "for ham selv gunstig måde". Midlet var en glimrende krigs-"list.

"Tydeligere kan det næppe siges, at selv om han viste en "ypperlig, dristig holdning under slaget, var det netop mi-"litært set ingen triumf for Nelson.

"For os danske hører sandheden om Rheden til den slags ting, "der lyder bedst, når andre siger den.

"Den er sagt - fra engelsk side.

På K.Bentzens indlæg har Nelson-kenderen, kontre-admiral E.J.Saabye svaret den 23.8. Saabye gør her rede for forskellige forhold omkring slaget, som han mener fremviser en strålende taktik fra Nelsons side. Han tror ikke, at man kan få danske søofficerer til at betragte slaget som et ne-derlag for englænderne. Det sidste ord i denne diskussion synes dog ikke hermed at være sagt.

Var slaget på Rheden 1801 en dansk eller engelsk sejr? Svaret vil blive vanskeligt at give, især med anvendelse af kategoriske udsagn, som flere af de ovenfor gen-givne indlæg benytter sig af. Man vil nemlig uvægerlig be-væge sig ud på gyngende grund, hvis man forsøger at besva-re dette indviklede problem. Det er ikke - som LRS Bentzen gør det - nok at sige, at "man har sejret, når kampens for-mål er opnået". Tages konsekvensen af dette synspunkt, op-træder Nelson jo også som sejrherre! Englændernes formål var at tvinge Danmark-Norge ud af det væbnede neutralitets-forbund, hvilket lykkedes. Dette står fast! Man kan selv-følgelig indvende eller hævde, at englænderne ganske vist vandt strategisk gennem dette forhold, men at danskerne vandt rent taktisk slaget. Betragtet på denne måde kan di-skussionen om slaget minde lidt om den lige så specielle diskussion, der har været ført om, hvem der var sejrherre i Nordsøslaget 1916.

Sagen er imidlertid den, at vi aldrig vil få mulighed for at afgøre, hvem der vandt slaget taktisk. Man kommer problematikken nærmere ved at betragte slaget - undskyld den prosaiske sammenligning! - som en boksekamp, der, uden at nogen af de kæmpende har været i gulvet, er blevet standset på et tidspunkt, hvor dommer-stemmerne står lige. Udsagn om, hvorledes kampen var ehdt, hvis den havde fået lov til at fortsætte kan kun blive gætterier og intet andet! Slaget synes at være en af disse menneskelige foreteelser, der undrager sig rubricering.

Nogle forfattere af skildringer af slaget har peget på, at Nelsons situation var kritisk, og at en fortsættelse af kampen hurtigt ville have forværret denne (se f. eks. J.C.Oldenborg: Grundlag for Undervisningen i Søkrigshistorie paa Søofficersskolen, Kbh. 1883 p.73 - og H.Barfod Vor Flaade i Fortid og Nutid I. p.355). Andre har peget på, at Sir Hyde Parker's hovedstyrke ikke deltog i slaget, og at en fortsættelse ville have medført dennes indsættelse mod de danske forsvarslinier. Var dette sket, ville kampen være endt med en katastrofe for det danske folk (se således Schaffalitzky de Muckadell: Håndbog i Nordens Søkrigshistorie, Kbh. 1911 p. 362f.; E.J.Saabye i Flåden gennem 450 År p.95 og O.Bergersen: Nøytralitet og Krig II, Oslo 1966 p.470 og p. 501). Briand de Crévecoeur hælder i sin bog om Olfert Fischer (Kbh. 1944 p.249) nærmest til den sidste anskuelse og i P.C.Bundesens's berømte afhandling om slaget, prisbelønnet af Søe-lieutenant-Selskabet og offentliggjort i Tidsskrift for Søvæsen 1901, hedder det ligeledes, at det er muligt, at de danske våben havde vundet fremgang, såfremt Fischer var blevet spurgt om situationen inden våbenstilstandens akcept, men "det endelige Resultat vilde imidlertid næppe være blevet forandret, da England sikkert ikke vilde have fundet sig i at miste et eneste skib; og den engelske flåde var nu - efter den danske linies tilintetgørelse - mere end tilstrækkelig stærk til at understøtte et kraftigt Bombardement af Kjøbenhavn" (p.233f). I sin konklusion skriver Bundesen, at "skønt Danmark end saaledes ikke vandt nogen sejr paa hin berømte Skærtorsdag, saa havde kampen dog bidraget til at løfte Nationen og væk-

ke Fædrelandskærligheden" (p.263).

I en lille interessant artikel om "Slaget paa Rheden i dansk Historie" (Tids. for Sov. 1942 pp.466-85; artiklen holder ikke helt, hvad titlen synes at love, men er i det væsentlige en diskussion af Hans Lindholms stilling under slaget) har S.Dalhoff-Nielsen gjort opmærksom på, at den første større gennemgang af slagets historie først udkom i 1842, skrevet af den civile historiker C.F.Allen (i Dansk Folkekalender) og, at danske søofficerer tilsyneladende gennem det 19. årh. synes at have haft en påfaldende uvilje mod at beskæftige sig med slaget i 1801. Den første større vurdering af slaget fra søofficersside var Bundesens nævnte afhandling. Dalhoff-Nielsen mener, at årsagen til dette forhold må søges i politiske og diplomatiske hensyn.

Den nyeste, større gennemgang af slaget på Rheden er foretaget af den norske marinehistoriker Olav Bergersen i ovenfor anførte værk fra 1966. Bergersen giver her på over 300 sider den vel nok mest kritiske gennemgang, der indtil dato er foretaget af slaget, dets forudsætninger og følger (han gør f.eks. op med det, han kalder "Willemoesmyten"). Bergersen taler utvetydigt om et dansk nederlag. "Det enkle faktum står imidlertid fast for alle tider, at den danske flytende defensjonslinje var fullstendig slått, eller for å si det med den kjente, engelske sjøkrigshistoriker James' ord, "that the greatest part of them (de danske skip) were literally knocked to pieces". Veien lå der ved åpen for en plassering av de bombefartøyer som skulle gi de engelske ord den forønskede vekt under de kommende forhandlinger" (p.501). Det forlyder, at den engelske marinehistoriker Dudley Pope for tiden er ved at afslutte udarbejdelsen af en større bog om slaget på Rheden. Saabye antyder i sit indlæg af 23.8., at Pope ikke vil komme med egentlige nyvurderinger af slaget, i hvert fald ikke i forbindelse med den her omhandlede problematik.

Det har ikke været tanken her i Marinehistorisk Tidsskrift at diskutere slaget som sådan, eller at komme ind på slagets gang, som i hovedtrækkene turde være tilstrækkelig kendt af tidsskriftets læsere. Tanken har været, at pege på hovedfremstillingerne af slaget og at sammenstil-

le forskellige forfatters vurderinger i forbindelse med de indlæg, der har været at læse i Berlingske Tidende i de sidste par måneder. Læserne kan selv bl.a. på grundlag af den anviste litteratur danne sin egen mening. Som det er blevet antydnet ovenfor, er der ikke fuld enighed blandt de marinehistoriske forfattere om, hvorledes slaget skal vurderes som helhed. Rart ville det være, om der blandt disse havde været enighed.

Interessant er det, at slaget stadig i den almindelige bevidsthed kan blive anset for i virkeligheden at have været et engelsk nederlag. I Politikens Danmarkshistorie (bd. 10, skrevet af Jens Vibæk) findes slaget imidlertid omtalt som følger: "Af denne besynderlige og matte afslutning på slaget må man dog ikke lade sig forlede til at tro, at kronprinsen ved sin egenmægtige indgriben spillede de danske en sejr af hænde. Den største del af den danske forsvarslinje var helt ødelagt, og Parker lå i nærheden med en snes skibe, som endnu ikke havde løsnet et skud" (p.240)

Det ville være fristende her at opfordre til en debat i Marinehistorisk Tidsskrift om spørgsmålet, om hvem der egentlig vandt slaget på Rheden, men vil en sådan debat blive andet end en skindebat! Man må erkende, at slaget ingen sejrherre havde. Dette rører ikke hverken ved Nelsons militære ry eller det dansk-norske folks indsats, eller som historikeren Axel Linvald (Schultz' Danmarks Historie IV, p.125) så rammende har udtrykt det: "Slaget var en bedrift, men ingen sejr". Efter undertegnedes mening vil man hverken kunne kalde slaget på Rheden 1801 "en militær triumf for Nelson" eller "et blodigt nederlag for englænderne"!

HANS CHRISTIAN BJERG.

